1. Artikel 3, lid 1, van richtlijn 79/7 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, waarin de materiële werkingssfeer van de richtlijn wordt omschreven, moet aldus worden uitgelegd, dat het niet van toepassing is op een wettelijk stelsel dat onder bepaalde voorwaarden aan personen wier middelen beneden een wettelijk vastgesteld bedrag liggen, een bijzondere uitkering verzekert om hen in staat te stellen in hun behoeften te voorzien. De omstandigheid dat de uitkeringsgerechtigde door een van de in artikel 3 van de richtlijn opgesomde eventualiteiten is getroffen, heeft geen invloed op deze uitlegging.

2. Richtlijn 76/207 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden, moet aldus worden uitgelegd, dat om een sociale-zekerheidsregeling die onder bepaalde voorwaarden aan personen wier middelen beneden een wettelijk vastgesteld bedrag liggen, een bijzondere uitkering verzekert om hen in staat te stellen in hun behoeften te voorzien, binnen de werkingssfeer ervan te brengen, het niet voldoende is dat de voorwaarden voor het recht op die uitkering de mogelijkheid van een alleenstaand ouder om een beroepsopleiding te volgen of deeltijdwerk te aanvaarden, ongunstig kunnen beïnvloeden.

RAPPORT TER TERECHTZITTING
in de gevoegde zaken C-63/91 en C-64/91 *

I — De feiten en de schriftelijke behandeling

1. In het Verenigd Koninkrijk voorzag de Supplementary Benefits Act 1976 in de betaling van een uitkering aan personen met een te klein inkomen om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Personen tussen 16 jaar en de pensioenleeftijd konden aanspraak maken op een aanvullende uitkering („supplementary allowance") die het verschil dekte tussen hun inkomen en dat wat zij voor hun levensonderhoud nodig hadden. Na de pensioenleeftijd had men aanspraak op een aanvulling op het pensioen.

Krachtens Regulation 6 van de Supplementary Benefits (Resources) Regulations 1981 behoefde een alleenstaand ouder zich niet, zoals de andere uitkeringsgerechtigden, te laten inschrijven of beschikbaar te zijn voor het verrichten van arbeid om voor een aanvullende uitkering in aanmerking te komen.

* Procestaal: Engels.

Voor de berekening van de bestaansmiddelen moest, volgens Regulation 10, het inkomen uit arbeid worden verminderd met de niet voor vergoeding in aanmerking komende redelijke uitgaven die de betrokkene, wegens zijn afwezigheid van huis in verband met zijn arbeidsverplichtingen, moest maken om een redelijke verzorging van een ander lid van de „assessment unit" (d. w. z. het gezin) te verzekeren.

Ingevolge Regulation 11 werd een uitkering die ingevolge een regeling van de Manpower Service Commission, een bij wet ingesteld orgaan voor beroepsopleiding, werd betaald om in het onderhoud van een aanvrager en zijn gezin te voorzien, als inkomen beschouwd. Kosten voor kinderopvang konden in mindering worden gebracht op inkomen uit arbeid, maar niet op inkomen in de vorm van een toelage tijdens een beroepsopleiding.

2. Sinds april 1988 is de Supplementary Benefits Act 1976 vervangen door de Social Security Act 1986. Krachtens de nieuwe wet wordt inkomenssteun („income support") verstrekt aan eenieder die ten minste 18 jaar is, geen inkomen heeft dat hoger is dan een vastgesteld bedrag, en geen bezoldigde betrekking heeft.

Evenals in de Regulations van 1981 wordt in Regulation 8 van de Income Support (General) Regulations 1987 een alleenstaand ouder die de zorg heeft voor een kind dat deel uitmaakt van zijn gezin, vrijgesteld van het vereiste voor arbeid beschikbaar te zijn, waaraan andere uitkeringsgerechtigden moeten voldoen. Krachtens Regulation 5 worden personen die minder dan 24 uur per week werken, niet geacht een bezoldigde betrekking te hebben.

In tegenstelling met de regeling van 1976 staat die van 1986 niet toe, kosten van kinderopvang van het inkomen uit deeltijdarbeid af te trekken.

3. Ten tijde van de feiten die tot zaak 63/91 aanleiding hebben gegeven, was S. Jackson, ongehuwd moeder met een kind van vier, werkloos en had zij al verscheidene jaren een aanvullende uitkering ontvangen. In september 1986 ging zij een door de Manpower Services Commission georganiseerde beroepsopleiding volgen, in verband waarmee zij een weektoelage ontving.

Omdat Jackson toen over meer middelen beschikte dan voor haar levensonderhoud nodig waren, besliste de bevoegde instantie — de Adjudication Officer — dat zij geen aanspraak meer kon maken op de aanvullende uitkering, en weigerde hij tevens rekening te houden met de kosten van kinderopvang terwijl zij de cursus volgde.

4. Ten tijde van de feiten die aanleiding hebben gegeven tot de verwijzing in zaak C-64/91, was Cresswell, een gescheiden moeder die alleen de zorg had voor twee kinderen van vijf en twee jaar oud, werkloos en trok zij inkomenssteun. Toen zij een deeltijdbaan van minder dan 24 uur per week aannam, verminderde de Adjudication Officer het bedrag van de inkomenssteun zonder rekening te houden met de door haar gemaakte kosten van kinderopvang.

5. Stellende dat het niet in aanmerking nemen van de kosten van kinderopvang een met het vigerende gemeenschapsrecht strijdige discriminatie op grond van geslacht opleverde, gingen Jackson en Cresswell in beroep bij het Social Security Appeal Tribunal en vervolgens bij de Social Security Commissioner, die beide het beroep verwierpen, waarna beroep bij de Court of Appeal of England and Wales werd ingesteld.

6. Van oordeel dat uitlegging noodzakelijk was van richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid (PB 1979, L 6, blz. 24), en richtlijn 76/207/EEG van de Raad van 9 februari 1976 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden (PB 1976, L 39, blz. 40), heeft de Court of Appeal of England and Wales bij twee beschikkingen van 21 december 1990 de behandeling van de zaak geschorst en krachtens artikel 177 EEG-Verdrag het Hof de volgende prejudiciële vragen gesteld:

„1) Valt de aanvullende uitkering (zaak C-63/91) of de inkomenssteun (zaak C-64/91) — een uitkering die in een aantal persoonlijke situaties kan (of, in geval van de aanvullende uitkering, kon) worden toegekend aan personen die over onvoldoende middelen beschikken om in hun behoeften zoals omschreven in de wet te voorzien, en die getroffen zijn door een van de in artikel 3 van richtlijn 79/7 opgesomde eventualiteiten — binnen de werkingssfeer van artikel 3 van richtlijn 79/7?

2) Is het antwoord op de eerste vraag in alle gevallen hetzelfde of verschilt het naargelang de betrokkene door een van de in artikel 3 van richtlijn 79/7 opgesomde eventualiteiten is getroffen?

3) Kunnen de voorwaarden voor het recht op de aanvullende uitkering (zaak C-63/91) of op de inkomenssteun (zaak C-64/91) onder richtlijn 76/207 vallen, waar deze voorwaarden enkel de toegang tot de aanvullende uitkering of de inkomenssteun regelen, maar de toepassing van die voorwaarden tot gevolg kan hebben dat de mogelijkheid van een alleenstaand ouder om deeltijdarbeid te aanvaarden of een beroepsopleiding te volgen, ongunstig wordt beïnvloed?"

7. In zijn verwijzingsbeschikkingen vraagt de Court of Appeal, dat het Hof, indien het de vragen in een voor verzoeksters in het hoofdgeding gunstige zin beantwoordt, aangeeft hoe de schending van hun rechten moet worden rechtgezet. Daarbij wijst de Court of Appeal erop, dat het Hof niet moet nagaan of de betrokken wetgeving onbillijk is, maar of het feit dat meer vrouwen dan mannen onrecht ondervinden, gerechtvaardigd is. In die context wijst de Court of Appeal erop, dat het opheffen van discriminatie van vrouwen op grond van geslacht tot discriminatie van mannen zal leiden.

8. De beschikkingen van de Court of Appeal of England and Wales zijn op 14 februari 1991 ter griffie van het Hof ingekomen.

9. Krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG zijn op 27 mei 1991 schriftelijke opmerkingen ingediend door S. Jackson en P. Cresswell, verzoeksters in het hoofdgeding in zaak C-63/91 respectievelijk zaak C-64/91, vertegenwoordigd door P. Wood, solicitor, op 9 augustus 1991 door het Verenigd Koninkrijk, vertegenwoordigd door J. E. Collins van het Treasury Solicitor's Department, en op 23 mei en 1 september 1991 door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door K. Banks, lid van haar juridische dienst, als gemachtigde.

10. De president van het Hof heeft op 27 november 1971 krachtens artikel 43 van het Reglement voor de procesvoering besloten de zaken C-63/91 en C-64/91 te voegen voor de mondelinge behandeling en het arrest.

11. Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en gehoord de advocaat-generaal, besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan.

II — Bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen

1. In verband met de *eerste vraag* wijzen *Jackson* en *Cresswell,* verzoeksters in de hoofdgedingen, erop, dat de aanvullende uitkering en de inkomenssteun bescherming beogen te bieden tegen de in artikel 3, lid 1, van richtlijn 79/7 opgesomde eventualiteiten.

Jackson wijst erop, dat de door de Supplementary Benefits Act geboden bescherming twee prestaties omvat: het aanvullend pensioen („supplementary pension") voor personen ouder dan 60 jaar valt duidelijk onder artikel 3; de aanvullende uitkering voor personen tussen 16 en 60 jaar is eveneens een wettelijke regeling ter bescherming tegen de in artikel 3, lid 1, vermelde eventualiteiten die zich vóór de pensioenleeftijd kunnen voordoen.

Volgens Cresswell voorziet de inkomenssteunregeling in een aantal voordelen die specifiek verband houden met de in artikel 3, lid 1, genoemde eventualiteiten, met name het pensioen, het verhoogde pensioen, de invaliditeitsuitkering en de uitkering bij zware invaliditeit. Velen van degenen die door een van de in artikel 3, lid 1, bedoelde eventualiteiten zijn getroffen, ontvangen ook inkomenssteun, waaruit blijkt dat laatstgenoemde regeling onafscheidelijk is van de in die bepaling bedoelde specifieke uitkeringsregelingen.

Het doel, bescherming te bieden tegen de in artikel 3, lid 1, opgesomde eventualiteiten, blijkt volgens beide verzoeksters niet enkel wanneer men de functie die deze uitkeringen in de praktijk hebben, als beslissend criterium neemt, maar ook wanneer men ziet naar de functie die zij volgens hun oorspronkelijke opzet moesten vervullen. In zijn arrest van 24 juni 1986 (zaak 150/85, Drake, Jurispr. 1986, blz. 1995) stond het Hof een ruime uitlegging van richtlijn 79/7 voor. Het is dan ook niet mogelijk de werkingssfeer van die richtlijn tot de klassieke uitkeringsregelingen te beperken en de meer algemene inkomensafhankelijke regelingen terzijde te laten. Uitkeringen van zo algemene aard als die waarover de nationale rechter zich in casu moet uitspreken, vallen voorts niet onder een van de bijzondere uitzonderingen van artikel 3, lid 2.

De werkingssfeer van artikel 3 van richtlijn 79/7 kan niet worden bepaald door verwijzing naar die van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB 1971, L 149, blz. 2); het fundamentele probleem bij die verordening was, of een uitkering „exporteerbaar" is, wat de meer beperkende uitlegging verklaart die het Hof aan het begrip „sociale zekerheidsuitkering" van artikel 4 van die verordening heeft gegeven. Het Hof heeft evenwel gelegenheid gehad de door een Lid-Staat op zijn grondgebied toegepaste ongelijke behandeling te veroordelen op basis van het begrip „sociaal voordeel" in de zin van artikel 7, lid 2, van verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap (PB 1968, L 257, blz. 2). Bij de richtlijnen die discriminatie op grond van geslacht verbieden, is er evenwel niets waarop men kan terugvallen. Een verwijzing naar artikel 45 van verordening nr. 1408/71 is niet meer ter zake, aangezien dit artikel alleen op ouderdoms- en ziekteuitkeringen betrekking heeft. Evenmin kan men zeggen, dat richtlijn 79/7 slechts één stap is in het proces van geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling; beziet men de huidige stand van zaken, dan blijkt dat geen van de geprogrammeerde richtlijnen betrekking zal hebben op het soort discriminatie dat hier aan de orde is.

Gelet op deze omstandigheden stellen verzoeksters in de hoofdgedingen voor, de eerste vraag bevestigend te beantwoorden.

Voor de *tweede vraag* merken zij op, dat het antwoord op de eerste vraag in alle gevallen hetzelfde is, en niet verschilt naargelang de verzoeker door een van de eventualiteiten van artikel 3, lid 1, van richtlijn 79/7 is getroffen.

In verband met de *derde vraag* wijzen Jackson en Cresswell erop, dat de in geding zijnde Britse regelingen ook strijdig zijn met richtlijn 76/207 in zoverre zij de gelijke toegang van mannen en vrouwen tot de beroepsopleiding en het arbeidsproces belemmeren. Richtlijn 76/207 verbiedt elke discriminatie in de financiële regelingen van de Lid-Staten met het oog op steun tijdens een beroepsopleiding of met het oog op het krijgen van werk. Dat artikel 1, lid 1, van richtlijn 76/207 met betrekking tot de totstandbrenging van gelijke behandeling op het vlak van de sociale zekerheid verwijst naar lid 2, waarin sprake is van geleidelijke tenuitvoerlegging, betekent enkel dat de „zuivere" sociale zekerheid buiten de werkingssfeer van de richtlijn valt; discriminatie binnen een stelsel van sociale zekerheid, waardoor gelijke toegang tot de beroepsopleiding en het arbeidsproces wordt verhinderd, valt echter wel binnen die werkingssfeer. Het ware immers absurd, financiële regelingen die tot discriminatie leiden, buiten de werkingssfeer van richtlijn 76/207 te houden enkel omdat zij onder de sociale zekerheid vallen, en tegelijkertijd soortgelijke financiële regelingen die onder andere uitkeringsstelsels ressorteren, wel binnen de werkingssfeer van de richtlijn te brengen.

Het arrest van 3 december 1987 (zaak 192/85, Newstead, Jurispr. 1987, blz. 4753)

had betrekking op een sociaalzekerheidsstelsel waarvoor mannen hogere premies moesten betalen dan vrouwen, maar had geen betrekking op loon of andere arbeidsvoorwaarden; de onderhavige zaken daarentegen betreffen de gelijke toegang tot de beroepsopleiding of tot het arbeidsproces en vallen specifiek binnen de werkingssfeer van richtlijn 76/207.

2. Het *Verenigd Koninkrijk* wijst er in limine op, dat er geen sprake kan zijn van indirecte discriminatie op grond van geslacht, tenzij het bestaan of het ontbreken van een bepaling duidelijk het ene geslacht ten opzichte van het andere benadeelt. Dit punt is voor de Court of Appeal niet ter sprake geweest en de vraag of moet worden nagegaan welk percentage of aantal vrouwen nadeel ondervindt, is niet gesteld. Aangezien de nationale rechter niet om voorlichting met betrekking tot dit discriminatieprobleem heeft verzocht, verklaart het Verenigd Koninkrijk niet op die vraag te zullen ingaan.

Met betrekking tot de *eerste vraag* wijst het Verenigd Koninkrijk erop, dat richtlijn 79/7 slechts een eerste etappe is in de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling op het gebied van de sociale zekerheid. Artikel 3 van de richtlijn omschrijft de werkingssfeer ervan: in lid 1, sub a, wordt een aantal eventualiteiten opgesomd die eronder vallen; lid 1, sub b, verwijst naar de sociale bijstandsregelingen, voor zover deze een aanvulling vormen op of in de plaats komen van de sub a bedoelde regelingen, en lid 2 sluit een aantal bepalingen uit. In het arrest van 24 juni 1986 (Drake, reeds aangehaald) verduidelijkte het Hof, dat een uitkering, om binnen de werkingssfeer van richtlijn 79/7 te vallen, in haar geheel of voor een gedeelte moet berusten op een wettelijke regeling die bescherming beoogt te bieden tegen een van de genoemde risico's of die een vorm van sociale bijstand met het zelfde oogmerk is.

De in geding zijnde uitkeringen zijn bedoeld om mensen tegen armoede te beschermen en vallen niet binnen de werkingssfeer van richtlijn 79/7. Het recht op de uitkeringen hangt in wezen af van het inkomen van de betrokkene en niet van de omstandigheid dat zich een van de in artikel 3, lid 1, opgesomde eventualiteiten voordoet; met name kan geen verband worden gelegd tussen de uitkeringen en het werkloosheidsrisico; enerzijds voldoen veel werklozen niet aan de gestelde voorwaarden en anderzijds ontvangen personen die een bezoldigde betrekking hebben, met name deeltijdwerkers, die uitkeringen wel. Waar het om bescherming tegen armoede gaat, is het uiteraard normaal dat veel van degenen die inkomenssteun ontvangen, met een van de in artikel 3, lid 1, opgesomde eventualiteiten te maken hebben.

De indeling van de in geding zijnde uitkeringen als sociale zekerheid of als sociale bijstand is irrelevant. In zijn arresten van 27 maart 1985 (zaak 249/83, Hoeckx, en zaak 122/84, Scrivner, Jurispr. 1985, blz. 973 resp. 1027) kwam het Hof, tot de conclusie, dat het Belgische „bestaansminimum" niet onder artikel 4, lid 1, van verordening nr. 1408/71 viel, omdat het een algemene uitkering was. Zo ook zijn de hier besproken Britse uitkeringen algemene uitkeringen.

Het Verenigd Koninkrijk geeft in overweging de eerste vraag te beantwoorden als volgt:

„De inkomenssteun en de aanvullende uitkering vallen niet binnen de werkingssfeer van richtlijn 79/7."

Met betrekking tot de *tweede vraag* merkt het Verenigd Koninkrijk op, dat de toepassing van artikel 3 van de aard van de betrokken regeling afhangt en niet van de kenmerken van degene die om een uitkering verzoekt, en dat de eerste vraag bijgevolg in alle gevallen gelijkluidend moet worden beantwoord.

Wat de *derde vraag* betreft, betoogt het Verenigd Koninkrijk, dat de voorwaarden voor het recht op de aanvullende uitkering en de inkomenssteun niet onder richtlijn 76/207 kunnen vallen. Artikel 1, lid 2, van die richtlijn sluit uitdrukkelijk de sociale zekerheid uit door naar latere bepalingen te verwijzen. In het arrest van 3 december 1987 (Newstead, reeds aangehaald) bevestigde het Hof, dat de richtlijn niet op de sociale zekerheid van toepassing is. In het arrest van 26 februari 1986 (zaak 152/84, Marshall, Jurispr. 1986, blz. 523) heeft het Hof met betrekking tot door werkgevers vastgestelde discriminerende pensioenleeftijden weliswaar verklaard dat artikel 1, lid 2, van richtlijn 76/207 eng moeten worden uitgelegd, maar de bij de nationale rechter aanhangige zaken vertonen bepaalde overeenkomsten met de zaak Newstead (reeds aangehaald), in zoverre zij rechtstreeks op de inhoud van het sociale zekerheidsstelsel betrekking hebben.

Met betrekking tot zaak C-64/91 wijst het Verenigd Koninkrijk erop, dat de inkomenssteun niet beoogt te garanderen, dat degene die aan de gestelde voorwaarden voldoet, toegang heeft tot onderricht of opleiding.

Daarom geeft het in overweging de *derde vraag* te beantwoorden als volgt:

„De voorwaarden voor het recht op de aanvullende uitkering of op de inkomenssteun kunnen niet onder richtlijn 76/207 vallen, waar die voorwaarden enkel de toegang tot de aanvullende uitkering of de inkomenssteun regelen, maar de toepassing van die voorwaarden tot gevolg kan hebben dat de mogelijkheid van een alleenstaand ouder om deeltijdarbeid te aanvaarden of een beroepsopleiding te volgen, ongunstig wordt beïnvloed."

3. De *Commissie* merkt allereerst op, dat de twee Britse regelingen vragen doen rijzen met betrekking tot de gelijke behandeling van mannen en vrouwen, aangezien naar alle waarschijnlijkheid alleenstaande ouders van jonge kinderen vaker vrouw dan man zijn en vooral die groep door de in geding zijnde regelingen wordt benadeeld.

Met betrekking tot enkele van de door de Court of Appeal opgeworpen punten is de Commissie van oordeel, dat het er niet om gaat, aan te tonen dat vrouwen meer door de betrokken regelingen worden getroffen dan mannen, maar uit te maken of de regelingen

noodzakelijk zijn om een rechtmatig doel te bereiken. Wanneer het resultaat een nieuwe discriminatie van mannen zou zijn, zou dat ook in strijd zijn met het vereiste van gelijke behandeling. Een discriminerende bepaling mag op niemand worden toegepast.

Met betrekking tot de *eerste* en de *tweede vraag* over richtlijn 79/7 onderzoekt de Commissie in de eerste plaats of er verschil bestaat tussen de wettelijke regelingen en sociale bijstand. In zoverre sociale bijstand bij wet is geregeld, gaat het om een wettelijke regeling. Hoewel artikel 3, lid 2, sub a, niet uitdrukkelijk naar sociale zekerheidsregelingen verwijst, lijkt het redelijk aan te nemen, dat het op dergelijke regelingen betrekking heeft, en dat artikel 3, lid 2, sub b, betrekking heeft op sociale bijstandsregelingen, die niet onder het begrip „sociale zekerheid" kunnen worden gebracht. Waarschijnlijk heeft men bij de sub a gebezigde uitdrukking „wettelijke regelingen" gedacht aan alle sociale zekerheidsregelingen, in de ruimste zin van het woord, en is het bepaalde sub b eenvoudig toegevoegd om duidelijk te maken dat sommige sociale bijstandsregelingen onder de richtlijn vallen, ook al behoren zij niet tot de sociale zekerheid in de ruimste zin van het woord. De vraag of een stelsel onder de sociale zekerheid of onder de sociale bijstand ressorteert, is dan ook overbodig; voldoende is dat het een van de in artikel 3 opgesomde eventualiteiten dekt.

De *Commissie* wijst op een verschil tussen de bewoordingen sub a en sub b van artikel 3, lid 1; terwijl artikel 3, lid 1, sub a, betrekking lijkt te hebben op wettelijke regelingen die uit de aard der zaak bescherming bieden tegen een van de genoemde eventualiteiten, is sub b sprake van sociale bijstandsregelingen die *bedoeld* („intended") zijn om de sub a bedoelde regelingen aan te vullen of te vervangen. Bij letterlijke lezing van althans de Engelse versie van de tekst zou men kunnen denken, dat sociale bijstandsregelingen alleen dan onder de richtlijn vallen wanneer zij specifiek bedoeld zijn ter dekking van de in de richtlijn genoemde eventualiteiten. In dit verband meent de Commissie, dat de aanvullende uitkering en de inkomenssteun bescherming bieden tegen werkloosheid. Indien de betrokken uitkeringen als sociale bijstand zijn te beschouwen, zouden zij bij een formele benadering buiten de werkingssfeer van de richtlijn moeten vallen, aangezien zij volgens de Engelse versie niet „intended" zijn om een sociaal-zekerheidsstelsel aan te vullen of te vervangen. Beziet men echter alle taalversies van de richtlijn, dan wordt duidelijk dat het er vooral op aankomt, dat een stelsel van sociale bijstand naar zijn aard een sociale zekerheidsregeling aanvult of vervangt, zoals hier het geval is. De Commissie merkt op, dat artikel 3, lid 1, sub b, de Lid-Staat toestaat een bepaalde eventualiteit naar keuze door een sociale zekerheidsregeling of door een regeling van sociale bijstand te dekken.

De stelling dat de Britse regelingen niet onder de richtlijn vallen omdat zij niet specifiek bedoeld zijn om bescherming te bieden tegen de in artikel 3 opgesomde eventualiteiten, zet de deur open voor een mogelijk ongelijke werking van de richtlijn in de Gemeenschap, al naar gelang de Lid-Staten kiezen voor regelingen die specifieke bescherming tegen bepaalde eventualiteiten bieden, of voor een algemene regeling die naar haar aard zowel de in de richtlijn opgesomde eventualiteiten als diverse andere dekt. In het arrest van 24 juni 1986 (Drake, reeds aangehaald) beklemtoonde het Hof de noodzaak „te waarborgen dat de geleidelijke

tenuitvoerlegging van het (...) beginsel van gelijke behandeling (...) binnen de gehele Gemeenschap op harmonieuze wijze verloopt".

De Commissie geeft derhalve in overweging, de eerste twee vragen te beantwoorden als volgt:

„Een overheidsuitkering die in een aantal persoonlijke situaties wordt toegekend aan personen die over onvoldoende inkomsten beschikken om in hun behoeften zoals omschreven in de wet te voorzien, valt onder de werkingssfeer van artikel 3 van richtlijn 79/7/EEG van de Raad betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, wanneer de betrokkene door een van de in dat artikel opgesomde eventualiteiten is getroffen."

In verband met de *derde vraag* erkent de Commissie, dat richtlijn 76/207 niet als grondslag kan dienen voor gelijke behandeling in aangelegenheden van sociale zekerheid als zodanig; dat betekent evenwel niet, dat een bepaling betreffende een onder de richtlijn vallende materie, met name toegang tot de beroepsopleiding en tot het arbeidsproces, van de werkingssfeer van de richtlijn is uitgesloten enkel omdat het een bepaling van het sociale zekerheidsrecht is. Een dergelijke benadering zou de Lid-Staten in staat stellen te discrimineren door te kiezen voor het vaststellen van maatregelen onder het sociale zekerheidsstelsel. In zijn conclusie in zaak 30/85 (Teulings, Jurispr. 1987, blz. 2497) heeft advocaat-generaal Mancini er overigens op gewezen, dat het criterium moet worden gezocht in het effect van de betrokken regeling, ongeacht of deze deel uitmaakt van een stelsel van sociale zekerheid.

In zijn arrest van 3 december 1987 (Newstead, reeds aangehaald) verklaarde het Hof weliswaar, dat een verplichting om bij te dragen aan een weduwenfonds als onderdeel van een beroepsregeling van sociale zekerheid, niet onder de toepassing van richtlijn 76/207 viel, maar indien sociale zekerheidsregelingen onder richtlijn 76/207 zouden komen te vallen zodra zij op een van de gebieden waarop de richtlijn van toepassing is, discriminerend werken, zou moeten worden aangenomen dat de regel die in de zaak Newstead aan de orde was, in de context van die richtlijn moet worden beoordeeld en gerechtvaardigd.

Men dient evenwel rekening te houden met de ontwikkeling van de rechtspraak, met name sinds het arrest van 17 mei 1990 (zaak C-262/88, Barber, Jurispr. 1990, blz. I-1889), waarin het Hof heeft verklaard dat pensioenen krachtens een particuliere bedrijfsregeling als loon in de zin van artikel 119 EEG-Verdrag moeten worden aangemerkt, hetgeen impliceert, dat alle aangelegenheden van sociale zekerheid in het kader van de uitoefening van een beroep onder dat artikel vallen en dat alleen nog overheidsregelingen in de context van richtlijn 76/207 moeten worden onderzocht. Men zou wellicht kunnen zeggen, dat voorwaarden betreffende de sociale zekerheid niet tevens als arbeidsvoorwaarden zijn aan te merken, in die zin dat zij geen deel uitmaken van de verhouding tussen werkgever en werknemer, maar van die tussen de werknemer en de staat. Daartegen kan evenwel worden ingebracht, dat ook overheidsregelingen op dit gebied de werknemers in hun hoedanigheid van werknemer raken en op een van hun arbeidsvoorwaarden betrekking hebben. De Commissie concludeert, dat althans sommige voorwaarden van de overheidsregelingen op het gebied van de sociale zekerheid als arbeidsvoorwaarden in de zin van richtlijn 76/207 kunnen worden beschouwd.

Dit betekent evenwel niet, dat kwesties van sociale zekerheid als zodanig onder de richtlijn vallen.

Veeleer dan onderscheid te maken tussen voorwaarden betreffende de sociale zekerheid en arbeidsvoorwaarden, stelt de Commissie voor, een bepaling van sociale zekerheid binnen de werkingssfeer van richtlijn 76/207 te brengen indien zij, buiten haar eigen bewoordingen om, een probleem van discriminatie oplevert op het gebied van de toegang tot het arbeidsproces, de promotiekansen, de beroepsopleiding of de arbeidsvoorwaarden. Los van hun discriminerend karakter op het gebied van de sociale zekerheid, benadelen de in geding zijnde Britse regelingen vrouwen bij de toegang tot de beroepsopleiding en het arbeidsproces. Hierbij wijst de Commissie erop, dat het Hof in zijn arrest van 26 februari 1986 (Marshall, reeds aangehaald) heeft verklaard, dat de uitsluiting van de werkingssfeer van richtlijn 76/209 eng moet worden uitgelegd.

In deze omstandigheden geeft de Commissie in overweging, de derde vraag te beantwoorden als volgt:

„De voorwaarden voor het recht op een dergelijke uitkering kunnen vallen onder richtlijn 76/207/EEG van de Raad betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden, waar die voorwaarden enkel de toegang tot de betrokken uitkering betreffen, maar de toepassing ervan tot gevolg kan hebben, dat zij de mogelijkheid voor een alleenstaand ouder om een beroepsopleiding te volgen of in deeltijd te werken, ongunstig beïnvloeden."

F. A. Schockweiler
rechter-rapporteur